

תוכנית הלימודים החדשה בנושא בית שני החל מקיץ תשע"ו

ממדינה חשמונאית עצמאית לכיבוש רומי וחורבן בית-המקדש

א. ציוני דרך עיקריים בבניית המדינה החשמונאית וביסוסה

הכרת שליטי בית חשמונאי והשינויים שחוללו בתחומים השונים - קשיים והישגים. (יהודה המקבי, יונתן, שמעון, יוחנן הורקנוס, אריסטובולוס, אלכסנדר ינאי, שלומציון)

- קושי פוליטי - הצורך של השליטים החשמונאים לתמרן בין הכוחות המדיניים האזוריים.
- קושי כלכלי- מתוחות בין נוכרים ליהודים על רקע כלכלי.
- קושי דמוגרפי
- התייחסות לשליטי המדינה החשמונאית מן הבחינות הבאות:
  1. התרחבות טריטוריאלית (הכרות עם המפה של "יהודה" שכללה את מרבית ארץ ישראל),
  2. גידול דמוגרפי (כולל מדיניות הגיור)
  3. שינויים במעמד המנהיג ובסמכויותיו הפוליטיות והדתיות.
  4. היחס להלניזם.

ב. הכתות הדתיות ועיקרי המחלוקת ביניהן: צדוקים, פרושים, איסיים

כל הקבוצות האמינו בצורך להגשים חזון דתי - תרבותי יהודי אך היו חלוקות על הדרכים להגשמת חזון זה. יש להתייחס לכל אחת משלוש הכתות מן הבחינות הבאות:

1. מקור השם
2. המוצא חברתי של כל כת או השכבה החברתית עליה נשענה.
3. אמונותיה העיקריות של כל כת.
4. היחסים בין כל אחת מהכתות לבין השליטים לבית חשמונאי.

ג. דפוסי השלטון הרומאי בא"י ('מלך חסות' – הורדוס, הנציבים)

- השלטון הרומאי העקיף: דמותו של "מלך החסות" הורדוס
  1. מדוע העדיפו הרומאים לנקוט במדיניות של שלטון עקיף באמצעות שליטים מקומיים?
  2. המאפיינים העיקריים של שלטון הורדוס: נאמנות לרומא ולשליטיה המתחלפים, תמיכה באוכלוסייה ההלניסטית בא"י, חיסול שרידי החשמונאים והאצולה ביהודה, התערבות בסדרי הכהונה והסנהדרין, מפעלי הבנייה המפוארים.
- השלטון הרומאי הישיר: תקופת הנציבים הרומאים.
  1. תפקיד הנציב וסמכויותיו
  2. מאפייני שלטונם של הנציבים שהובילו לעוינות ליישוב ביהודי והעדפת הלא יהודים בארץ, עול כלכלי כבד, עושק ומעשי שחיתות, פעילות נגד תנועות משיחיות ומורדים.

ד. הסיבות למרד הגדול והעמדות השונות בוויכוח על היציאה למלחמה ברומאים

- הסיבות למרד הגדול: פגיעה בחיי הדת וברגשות הדתיים של היהודים; מתח בין היהודים לנכרים עקב חיזוק מעמד האוכלוסייה הלא יהודית ע"י השלטון הרומאי; מצוקה כלכלית, מעשי העושק של הנציבים, הגברת הקיטוב הכלכלי; תסיסה משיחית והתגברות תופעות משיחיות בין היהודים; התגברות הקנאות הקיצונית ורוח המרד, הופעת קבוצות קיצוניות.

ה. תוצאות המרד וחורבן בית המקדש

- תוצאות המרד: חורבן ירושלים וחורבן בית המקדש- המרכז הדתי, משפטי, מדיני, הרס דמוגרפי - דלדול אוכלוסין, הרס כלכלי, היעלמות מעמדות חברתיים וכתות, אבדן המנהיגות הדתית, שינוי במעמדה של יהודה לאחר החורבן.

ו. מצדה – השלב האחרון במרד נגד הרומאים

- סיפור המאבק במצדה.

בין ייאוש לתקווה: מירושלים ליבנה

א. רבן יוחנן בן זכאי והקמת המרכז ביבנה

1. המשבר שנוצר בחברה היהודית עקב חורבן בית המקדש והסכנות שנסקפו לחברה היהודית עקב משבר זה

- אוירת הייאוש והמשבר עקב התבוסה ותקנות הכיבוש שהנהיגו הרומאים
- השלכות אובדן המרכז של הציבור היהודי (ההשלכות הדתיות והמוסדיות)
- החשש מפני הכחדת הישוב בא"י והעם היהודי.

2. בניית המרכז ביבנה: עיצוב חיים יהודיים ללא מקדש, יצירת גורמים מלכדים חדשים: תקנות חדשות 'זכר לחורבן', בית הכנסת, לימוד התורה והתפילה

כינון החיים הציבוריים ועיצוב מחדש של החיים היהודיים ללא קיומו של המקדש:

- כינון הנשיאות ובית הדין הגדול כמוסדות מרכזיים של העם היהודי
- קביעת מיקומו של בית הכנסת כמקום פולחן במקום בית המקדש.
- קביעת דרכי כפרת עוונות ופולחן כחלופה להקרבת הקורבנות (התפילה, המצוות, התשובה ומעשי החסד, הניתנים לביצוע על ידי כל אדם).
- קביעת הלכה אחידה המחייבת את כולם, העדר זרמים ופגמים מנוגדים ביהדות.
- התקנות העיקריות שתוקנו ביבנה (על ידי ריב"ז ורבן גמליאל) ועיצבו מחדש את החיים היהודיים ('זכר למקדש', 'זכר לחורבן'). יש לבחור 3 דוגמאות ולהסביר – במה היו שונות מהנהוג בבית המקדש טרם החורבן, ומה תרומתן לעיצוב מחדש של החיים היהודיים.

ג. מרד בר כוכבא (3 שיעורים)

1. ההסברים השונים למרד בר כוכבא
2. היקף המרד, האירועים העיקריים בו, תוצאות המרד והשפעותיו
3. דמותו של בר כוכבא כפי שעולה מהמקורות